Kell–e „gyógyítani" a homoszexualitást?
(Vita Nicolosi elméletéről)

Telve ambivalenciával vállalkoztam ennek az előadásnak megtartására, mivel praxisomban homoszexuális kliens azzal a problémával mégnem jelentkezett, hogy számára saját szexuális orientációja én-idegen és *ezért* nem képes azt elfogadni. Az esetek többségében nem a szexuális attitűd *elfogadása*, hanem annak *felvállalása* okozta a konfliktust, mert a jelentkező tartott a diszkriminációtól. Az úgynevezett „reparációs-terápiáról" csak annyit tudtam, hogy a módszer létezik, és csak Nicolosi könyvének elolvasását követően igyekeztem megismerni a vonatkozó szakirodalmat, − innen az ambivalenciám.

Mielőtt a részletekben elmerülnék,megpróbálom ***definiálni a szexualitást***, amelytémánk alapját képezi. Ez a fogalom oly sok összetevő együttműködése, hogy egy minden tekintetben elfogadott definíciót máig nem sikerült megfogalmazni. Létezik egy elnagyolt meghatározás, miszerint a szexualitás alatt a testi vonzódást, a nemi érintkezésre való hajlamot értjük, de ez a definíció elnagyolt. Lehet a szexualitást annak funkciója szerint definiálni, eszerint a szexualitás a faj fennmaradását biztosító tevékenység.Viszont a humán szexualitás márnem pusztán a szaporodást szolgálja, hanem a karakter szerves része, amelyet – ha nem sikerül megfelelően integrálni a személyiségbe − úgy annak alakulását hátrányosan befolyásolhatja.

Lehet a szexualitást kommunikációként tekinteni, mint egyfajta „testbeszédet", ez azonban a szexualitásnak csupán egy töredékét veszi tekintetbe. Egy korábbi tanulmányomban, pusztán munkahipotézisként, a szexualitást annak *célja* szerint csoportosítottam: ***egyik célként az utódok létrehozatalát, másik célként az örömszerzést neveztem meg,*****és a *szexualitás mindkét céljának lényegét az intimitás élményének átélésében jelöltem meg.*** Feltételeztem, hogy amennyiben a szexuális viselkedés a két cél bármelyikét eléri, akkor „rendeltetésének megfelelően" működik, mivel ***a lényeget, az intimitást, a két fél pszichés és szomatikus vonatkozásban egyaránt átéli.*** Ebben a megközelítésben a homo- és heteroszexualitás nem különbözik egymástól, a családalapítás tekintetében viszonta két entitás eltérő. Az utódokról való fantázia a tartós kapcsolatokban – tudatosan vagy tudattalanul – mindig jelen van, ezt az azonos nemű párok gyermek-örökbefogadás iránti vágya is mutatja. Röviden összefoglalva a lényeget: amíg a szexualitásnak nincs pontos meghatározása, addig a homoszexualitás pontos definiálása is nehéz. Ugyanis az azonos nem iránti preferenciában meghatározó a saját nemmel kapcsolatos *intrapszichés* tapasztalat,az intrapszichés meggyőződés, valamint a nemi identitás vállalása.

A homoszexualitás eredetét és létrejöttét máig nem sikerült minden kétséget kizáróanbizonyítani. Két főbb irányzat vitatkozik egymással, az egyik a genetikus tényezőt, a másik a környezeti hatás elsődlegességét tartja meghatározónak. Korábban mind a homoszexualitást, mind a lesbianizmust betegségként értelmezték, de miután az APA 35 évvel ezelőtt mindkét szexuális orientációt kivette DSM-ből, ma máre vita lezártnak tekintendő. Miután gyógyítani csak betegséget kell,1977 után fel sem merülhetett, hogy a szexuális orientáció e formáját gyógyítani kellene. Nicolosi elmélete e
felfogással szemben áll.

Feltételezem, hogy csak egy szűk szakmai kör ismeri Nicolosi elméletét, és az elméletre épülő terápiát. Mindkettő heves vitát váltott ki az Egyesült Államokban, később mindenütt, ahol megjelent. Nicolosi most hatvanöt éves, klinikai pszichológus, nevéhez fűződik az ún. „reparatív terápia" kidolgozása, amelyet már két évtizeddel korábban publikált.[1]

[1]ReparativTherapy of Male Homosexuality, Aronson Inc.,1991

Korábban elnöke volt a Homoszexualitás kutatásának és terápiájának nemzeti szövetsége[2] elnevezésű egyesületnek. Alapítója és igazgatója az Aquinói Szent Tamás pszichológiai klinikának (Encino, California).

Nicolosi elméletének lényege, hogy a homoszexualitás a pszichoszexuális fejlődésben bekövetkező konfliktusok (traumák) hatására kialakuló variáns, amely megváltoztatható. E variáns lényege nem pusztán az azonos nem iránti szexuális vonzalom, hanem az elbizonytalanodott énkép, a csökkent önbizalom, és a hatásukra kialakuló hamis szelf. Ezek a férfiak azért vonzódnak saját nemükhöz, mert ezzel igyekeznek nemi identitást kialakítani, általában sikertelenül, mivel igyekezetük erotizálódik. A reparatív terápia nem arra fókuszál, hogy radikálisan megszűntesse a homoerotikus vonzalmat, hanem arra, hogy fokozatosan feltárva a probléma eredetét, azt a kliensben tudatosítsa,

[2]NARTH: National Assotiationfor Research and Therapy of Homosexuality

majd létrehozza az azonos nemű személy iránti erotika-mentes kapcsolat pszichés feltételét, stabilizálja a nemi identitást, optimális esetben pedig elérje, hogy a kliens örömét lelje a heteroszexualitásban.

A szerző csak olyan jelentkezőt fogad, akinek saját homoszexualitása én-idegen: szeretne megváltozni, ezért keresi fel Nicolosit – így a reparációs folyamatra vállalkozó kliensek populációja szelektív, és ez befolyásolhatja egy esetleges kutatás validitását. Nem egyértelmű, hogy az ön-elfogadás hiányában mennyiben játszik szerepet a környezet és a szociális diszkrimináció lehetősége vagy jelenléte. Nicolosi elméletében a homoszexualitás (idézem)*„a szégyennel sújtott személy kísérlete arra, hogy nemének megfelelő individuáció iránti vágyakozását kielégíthesse*", illetve egy másik helyen, kissé árnyaltabban fogalmazva: *„a homoszexualitás védekezés a gyermekkorban elszenvedett, a szelf-magot ért trauma ellen".* Erre épül terápiája: technikailag a „hamis szelf" átstrukturálásával igyekszik megváltoztatni a nemi orientációt. A gondolat nem új: EthelPersonmár 1977-ben, az Amerikai Pszichoanalitikus Társaság (APsaA) éves konferenciáján felhívta a figyelmet, hogy a homoszexualitás kezelésében nem a szexualitással, hanemaz érzelmi kapcsolatokképességének fejlesztésével kell foglalkozni.
Nicolosi álláspontja a homoszexualitásról nem egyértelmű, ésnyíltan nem vállalja, hogy a homoszexualitást betegségnek tartja. Szerinte a homoszexualitás a pszichoszexuális fejlődésnek egypotenciális variánsa, de ez a variáns *„nem rendeltetésének megfelelően működik"*. Szinte mindenhol a „reparációs *terápia"* kifejezést használja, holott reparációs *folyamatról* is írhatna. Nem foglalkozika homoszexualitás örökletes (biológiai, genetikai) vagy a környezeti hatások alakította genezisével, de leszögezi: *„… ezeknek a tényezőknek egyike sem jelenti azt, hogy a homoszexualitás normális".*[3]Nem ért egyet az „ilyennek született" elképzeléssel, azzal sem, hogy a homoszexualitás biológiailag determinált, ésemiatt megváltoztathatatlan állapot. Véleménye szerint a homoszexualitás *„nem az emberi rendeltetés része"*, ezért reparációra (terápiára) szorul. Összefoglalva: a homoszexualitás nem „normális", nem az „emberi rendeltetés része", és egy megfelelő terápiás beavatkozással a szexuális orientáció megváltoztatható. Nicolosinak álláspontja a homoszexualitásról gyökeresen eltér az utóbbi 3-4 évtizedben kialakult felfogástól.

És most engedjenek meg egy kis kitérőt:
A balkezességről sokáig tartotta magát a vélemény, hogy az „nem normális", a balkezes gyerek nem „megfelelően működik", és az ilyen gyerek jobbkezessé való átnevelése korán megkezdődött. A központi idegrendszer működésének alaposabb megismerésével az átszoktatást beszüntették, azóta a jobb félteke-domináns személyek kiszolgálására egész iparág alakult ki. Ma már nálunk is kapható a balkezesek számára gyártott olló és számos más használati tárgy, ma már senki nem jelezné az ilyen személynek, hogy keze „nem megfelelően működik," vagy a balkezesség „nem normális".
De térjünk vissza a főtémához:
A homoszexualitásnak már a puszta ténye is érzelmi konnotációkkal terhelt. Ha a Budapest Pride felvonulásra gondolunk, a homofóbia látványos megnyilvánulása jut eszünkbe. Nicolosi által a homoszexualitás tünetének tartott***labilis személyiség*** azoknál is megfigyelhető, ***akik devalválják a homoszexuális személyt,*** és elutasítják a homoszexualitást. A felvonulók ellen demonstrálók csoportjábanmegfigyelhető és hangsúlyozott maszkulin statikus jelzők (csizma, bőrruha, kopaszra nyírt fej) valamint a hangos ócsárlás mind annak kifejezése, hogy a homoszexuálisok ellen tüntető nem pusztána homoszexuális személyt devalválja, hanemviselkedésével saját bizonytalan pszichoszexuális identitását **is**stabilizálni igyekszik. A „buzizó" olyan labilis szexuális identitású egyén, aki így kívánja ***önmagát*** meggyőzni arról, hogy ő igazi férfi, sőt „férfibb" (férfiasabb) a felvonuló férfiaknál. Hasonló attitűd jellemzi a „cigányozó" és a „zsidózó" személyeket is. Ha hipotézisem helytálló, úgy a homoszexuális személy (Nicolosi szerint), és az ellene tüntető (véleményem szerint), egyaránt bizonytalan szelfjével,önértékelésével, önbizalmával küzd – a hipotézis könnyen bizonyítható vagy cáfolható egy szemantikus differenciál teszt alkalmazásával (The Measurement of Meaning: Osgood, Suci, &Tannenbaum, 1957).

Szakmailag tekintve Nicolosi könyve jól felépített, minden részletre kiterjedő, alapos felkészültségről, elméleti ismeretről tanúskodó, és *olvasmányos* munka. Az eset-töredékek ismertetése oly mértékben képes meggyőzni az olvasót a helyreállító terápia hatékonyságáról, hogy a kezdeti fenntartások már-már feledhetővé is válnak. Második olvasatban már felmerülnek bizonyos kérdések: Nicolosi terápiája módszertanilag mennyiben új, és mennyire hatékony? Módszertanilag leginkább a pszichoanalitikusan orientált terápiával rokon, de megtalálható benne a viselkedés- és kognitív terápia néhány eleme is. Találunk új megközelítéseket: így a szerző a homoszexualitás létrejöttében különbséget tesz a nemi identifikáció kialakulása előtt, illetve az identifikációs folyamat létrejötte után

[3] A korábban használt „normális" jelzőt innen vettem át (kézirat,18. o.)

kialakuló, az azonos nem iránti preferencia között, és a szerző, elemezve a különbségeket, a két csoporthoz kétféle terápiás módszer alkalmazását javasolja. Ugyanakkor sajnálatos, hogy nem tájékoztatja az olvasót a reparációs-terápia keretéről: nem adja meg a terápiás szerződés pontjait, nem ismerjük meg a folyamat átlagos időtartamát, eredményességének mutatóit. Statisztikai adatot nem közöl, nem számol be heteroanamnézisről és utókövetésről, és nem olvashatunk sem visszaesésről, sem lemorzsolódásról. Az adatok hiánya miatt az olvasóban kétely támad: vajon a Nicolosireparációs-terápiáját eredményesen abszolváló kliens szexuális orientációja és viselkedése milyen formában és milyen mértékben „reparálódott"? Nicolosi könyvének előszavában optimálisnak nevezi azt az eredményt, amikor a kliens a heteroszexualitásban örömét leli, ezért is szükséges lenne annak a statisztikának közlése, hogy a kliensek hány százaléka érte el ezt az optimumot vagy akár egy ennél szerényebb eredményt, esetleg elfordulva a homoszexualitástól milyen mértékben váltak aszexuálissá?

Nicolosi könyvének első részével, elsősorban a homoszexualitás pszichodinamikájáról írottakkal egyetérthetünk. A homoszexualitás pszichogenezisét, a kiváltó okot és a folyamatot a „Mr. Z. analízise" című tanulmányában Heinz Kohut már 1979-ben leírta.[4]Nicolosinak vannak azonban olyan megállapításai, amelyeket a modern pszichológia ma már felülír, példaként hozom fel a következőt. A „Testünk megmondja, hogy kik vagyunk" c. fejezetben a szerző szerint *„Annak hitét,hogy az emberiség rendeltetése szerint heteroszexuális, ősrégi vallási és kulturális erők alakították ki, amelyet tiszteletben kell tartani (…) ez a nézet az emberiség kollektív ösztönös tudásából (…) ösztönös lelkiismeretéből származik."* – Ezt a felfogást a mai modern evolúciós pszichológia nem osztja, és a **szaporodási** késztetést elsősorban genetikai tényezőkkel (a gének terjesztésének igyekezetével) magyarázza.Ebből vezeti le azoknak az erkölcsi normáknak a létrejöttét, amelyek az évmilliók során, a gének terjesztésével párhuzamosan, fokozatosan kialakultak.

Az azonos nemű egyedre irányuló szexuális késztetés az állatvilágban is jelen van, az emberszabásúaknál megfigyelhető. Az evolúciós pszichológia szerint a homoszexualitásnak humán szinten úgynevezett„*adaptív"* haszna is van. Bereczkei (2003) „Evolúciós pszichológia" c. könyvében az ún. „negatív fitness" fogalmával kapcsolatban idézi Wilson (1978) hipotézisét: „A saját nemük iránt vonzódó emberek a gyermeknevelés terén felszabaduló energiájuk és idejük egy részét rokonaik, illetve azok gyermekeinek támogatására fordítják. Ez evolúciós értelemben adaptív stratégia." (Im. 199. oldal) Eszerint ha az utódok nemzésében nem, de felnevelésükben („a gének terjesztésének támogatásával") a homoszexualitásnak pozitív járuléka is lehet.

A homoszexuális populáción belül Nicolosi feltételez egy csoportot, az ide sorolható személyek azok, akik saját szexuális vonzalmukat én-idegennek élik meg, feltételezhetően e csoport tagjai keresik fel Nicolosit. Ők a „same-sexattracted", (rövidítve SSA) kliensek, az úgynevezett „non-gay" személyek, az ő homoszexualitásuk *nem* identitásuk része, csupán tünet, valódi problémájuk a hamis szelf, az önbizalom és a pszichés stabilitás hiánya. Amikor Nicolosi a „reparációs-terápia" kitételt használja, vagy idézi R. L. Spitzer kijelentését: *„a homoszexualitás esetében valami nem működik"*, az olvasóban ismét felbukkan a kérdés: vajon a szerző nyíltan miért nem vállalja, hogy a homoszexualitást gyógyítható betegségnek tartja, miközben ez az álláspont implicite jelen van. Álláspontja szerint a homoszexualitást minden esetben megelőzi vagy a szocializációs folyamatban elszenvedett konfliktusok sora (például a működésképtelen primer csoport: a család), vagy egy trauma. Ez utóbbi esetben a homoszexualitást poszt-traumatikus állapotként értelmezhető (DSM-IV: F43.1), viszont ebben a kategóriában (mint ahogyan a DSM-ben sehol) nem szerepel a homoszexualitás.

A homoszexualitás értelmezésében fontos szerepet tölt be az egyház állásfoglalása, amely döntő többségében elítéli az azonos nemű párkapcsolatot. Nicolosikönyvének kiadója honlapján önmagát „ökonomikus keresztény"[5]kiadóként jellemzi.A könyvben számos helyen – mindenekelőtt az ismertetett eset-töredékek dialógusaiban – megjelenik a hit és a vallás motívuma, ez már a legelső terápiás párbeszédben felfedezhető. Más dialógusban észrevehető, hogy a hittel össze nem egyeztethető homoszexualitás a kliensben lelkiismereti szorongást indukál. Feltételezhető, hogy Nicolosi klienseinek ez lehet egyik motivációja is.

Elképzelhető, hogy a könyv számos olvasóban ellenérzést kelt, ez az ellenérzés olvasás közben azonban csökken. Ez elsősorban a terápiás-illusztrációknak köszönhető, amelyek az elméletet alátámasztó „reparációs" folyamatot szemléltetve annak hatékonyságát (is) igazolják. Véleményem szerint önmagában ez nem jelentheti, hogy az elmélet

[4]International Journal of Psychoanalysis 60:3–27.
[5]IVP Academic is Evangelical and Ecumenicalevangelical: protestáns; ecUnomical (egyetemes, ökonomikus)

fenntartás nélkül elfogadható. Amivel egyetértek, az Nicolosi könyvének a homoszexualitás geneziséről írott fejezete. Amit hiányolok, az annak kifejtése, hogy a felnőttkorban, az első heteroszexuális együttlét alkalmával *súlyos traumaként* átélt kudarc – amely saját praxisomban a szexuális orientáció megváltozásában majdnem mindig kulcsingerként hatott – nem kerül alaposabb elemzésre.

Mint említettem, a homoszexualitás akár egyszerű témaként is érzelmi reflexiót válthat ki, nem kivétel ez alól a szakemberek populációja sem. Nicolosi „reparatív terápiája" olyan intenzív nemzetközi vitát indukált, amely túllépve a tudományos kereten gyakran a személyeskedésig fajult. Throckmorton, egykor Nicolosi legközelebbi munkatársa, többévesegyüttműködést követően az elmélet kritikusává vált. Egy nemrégiben publikált, a reparációs terápiáról írott cikkének már a címe is
sokatmondó: „FromBadtoWorse" (2010).

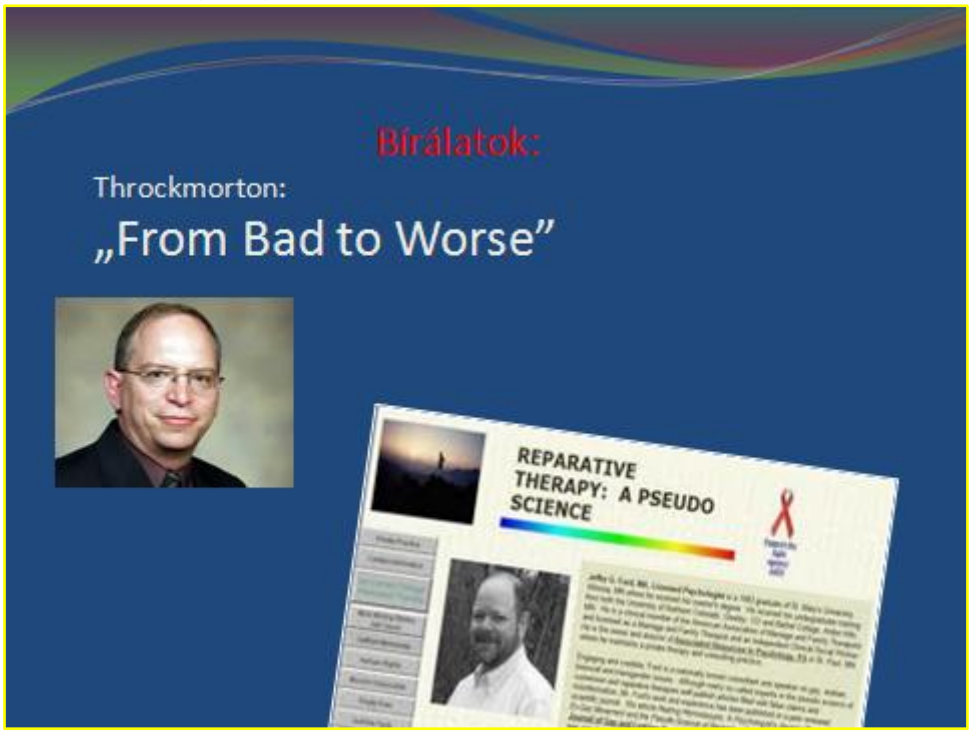

A Wikipedián éles kritikák olvashatók (az Alapítványtól Nicolosi helyreigazítást kért), ugyanakkor számtalan dicséretet találunk, például az AMAZON kiadó szerkesztőségének közleményeiben. A vitát szélsőséges álláspontok színezik, és a könyv megjelenésével a magyar olvasók körében is eltérő értékelés várható. Bár a könyv azt sugallja, hogy a homoszexualitás „nem az emberi rendeltetés része," és megváltoztatható, az olvasónak kell eldöntenie, mennyiben fogadja el ezt az álláspontot.

A viták gondolat-ébresztőek és hasznosak lehetnek mindaddig, amíg a felek szemlélete nyitott, toleráns, és mentes az indulattól. Ha a könyv hozzáférhető lesz, elolvasását minden szakembernek ajánlom, – némi nyitottsággal, némi kritikával, és sok-sok toleranciával.